

Κείμενα για τον Α.Β. Μουμτζάκη

Το Συντακτικό της αρχαίας ελληνικής γλώσσας του Α.Β. Μουμτζάκη είναι το βιβλίο που βρίσκεται σε μαθητικά χέρια εδώ και σαράντα τέσσερα χρόνια. Νομίζω ότι δεν υπάρχει άλλο για το οποίο ο χρόνος έδειξε τόσο πολύ τη σημασία του.

Για τον συγγραφέα μπορείτε να βρείτε κείμενα διασκευασμένα με τρόπο, ώστε να λειτουργούν σαν εκπαιδευτικό υλικό και αφορμή κουβέντας με τους μαθητές.

Α΄ Γυμνασίου: Α.Β. Μουμτζάκης, Επικοινωνία, προφορικός και γραπτός λόγος γραπτός.

Β΄ Γυμνασίου: Α.Β. Μουμτζάκης, Νέοι τρόποι παιδαγωγικής πράξης.

Γ΄ Γυμνασίου: Α.Β. Μουμτζάκης, Εικόνες από την Οδύσσεια.

Α΄ Λυκείου: Α.Β. Μουμτζάκης, Το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στην Α΄ Λυκείου.

Β΄ Λυκείου: Α.Β. Μουμτζάκης, Γλωσσικά θέματα στο ραδιόφωνο.

Β΄ Λυκείου: Α. Β. Μουμτζάκης (1929 – 2009), βιογραφικά

Γ΄ Λυκείου: Α.Β. Μουμτζάκης, Η εκπαίδευση χθες και σήμερα

Γ΄ Λυκείου: Α.Β. Μουμτζάκης, Η βαθμολόγηση των γραπτών εκθέσεως της Γ΄ Λυκείου.

Επικοινωνία στο σχολείο (2^η ενότητα)

Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η νέα γλωσσολογία αντίθετα με την παραδοσιακή μελέτη της γλώσσας μάς έμαθε πως η βασική λειτουργία του λόγου, η επικοινωνία, θεωρεί —αυτονόητα— ως κύριο πρόσωπο για την ομιλία, για τη δημιουργία λόγου, και τον αποδέκτη, όχι πια μόνο τον πομπό. Και αυτή τη μορφή γλωσσικής διδασκαλίας επιδιώκουμε σήμερα στο γυμνάσιο. Ο μαθητής χρειάζεται όχι μόνο να μάθει να μιλάει και να διαβάζει για να τον ακούσουν οι άλλοι, αλλά να μάθει να ακούει και τους άλλους.

Ο προφορικός άλλωστε λόγος ως στόχος της γλωσσικής διδασκαλίας δεν υπήρξε ποτέ παλαιότερα και σχεδόν και ως τώρα ένας πολύ βασικός ούτε πάντοτε επιδιωκόμενος στόχος. Η εκπαίδευσή μας ήταν και παραμένει και σήμερα εκπαίδευση κυρίως του γραπτού λόγου. Και αυτό δεν αναφέρεται μόνο στα θέματα τα διοικητικά ή τα νομοθετικά, π.χ. εφαρμογή παλαιότερων διαταγμάτων για εκπαιδευτικά πράγματα που άλλαξαν ωστόσο στόχους, ή στη γραπτή εξέταση ως την κύρια και θεωρούμενη ως την πιο έγκυρη μορφή αξιολόγησης των μαθητών κτλ. Αλλά αναφέρεται κυρίως στην υπερβολική πεποιθήση πολλών δασκάλων —και μαθητών— για την αποκλειστική σημασία και αξία του γραπτού λόγου, όπως φαίνεται συχνά στη σχολική πράξη.

Η σωστή ανάγνωση π.χ. πολλές φορές θεωρείται μια ασήμαντη ή περιττή εργασία ή κάποτε μόνο ως επιδίωξη να μάθουν οι μαθητές —αν δεν ξέρουν— να «διαβάζουν», όπως λέγεται για τους αναλφάβητους, δηλαδή να γνωρίσουν τα γράμματα και τους συνδυασμούς τους —κάτι που επιδιώκουμε από την αρχή στο δημοτικό σχολείο. Η αξία που αποδίδεται στο γραπτό λόγο είναι αποκλειστική, όχι απλώς μια προτεραιότητα.

Είναι χαρακτηριστική γι' αυτό η απάντηση που δίνεται συχνά στους σχολικούς συμβούλους στο γυμνάσιο, όταν ρωτούν για μια τάξη «πώς πάνε οι μαθητές στο γλωσσικό μάθημα». Η πρώτη απάντηση τις περισσότερες φορές —και όχι μόνο από νέους καθηγητές— είναι: «Οι μαθητές είναι πολύ αδύνατοι στην ορθογραφία». Η ορθογραφία φαίνεται, χωρίς να είναι παράξενο, ως η πρώτη, κάποτε και αποκλειστική, απαίτηση γλωσσικής παιδείας.

A. Β. Μουμτζάκης, Τα βιβλία «Νεοελληνική Γλώσσα» για το γυμνάσιο (παρατηρήσεις και προτάσεις διδασκαλίας), 1^ο Πανελλήνιο Συνέδριο «Η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας», Θεσσαλονίκη, 1996

Παρατηρήσεις*:

1. Ποιον τίτλο θα βάζατε στο κείμενο;
2. Από πού συμπεραίνει ο συγγραφέας ότι η εκπαίδευση στηρίζεται σχεδόν αποκλειστικά στον γραπτό λόγο; Να απαριθμήσετε στο κείμενο τις αποδείξεις που επικαλείται.
3. Στην τελευταία παράγραφο παρουσιάζεται έμμεσα ένας διάλογος ανάμεσα στο σύμβουλο και τους καθηγητές. Προσπαθήστε να ζωντανέψετε αυτόν το διάλογο περιγράφοντας σαν σκηνοθέτης τα στοιχεία εκείνα που λείπουν από το κείμενο: πώς φαντάζεστε δηλαδή ότι έθεσε την ερώτηση ο σύμβουλος και πώς απάντησαν οι καθηγητές (χειρονομίες, γκριμάτσες, επιτονισμός της φωνής, ύφος, στάση/κίνηση σώματος).
4. *γραπτή εξέταση ως την κύρια και θεωρούμενη ως την πιο έγκυρη μορφή αξιολόγησης των μαθητών*: Ισχύει ακόμα αυτό ή έχει αλλάξει; Πού οφείλεται κατά τη γνώμη σας η μεγάλη δύναμη του γραπτού λόγου στο σχολείο;
5. *Οι μαθητές είναι πολύ αδύνατοι στην ορθογραφία*: Επιλέξτε τη σωστή απάντηση.
Η πρόταση αυτή είναι
α. απλή και επιφωνηματική
β. επαυξημένη και αποφαντική
γ. ελλειπτική και αποφαντική

6. *εκπαίδευση, (να) μάθει, ακούσουν*: να προσθέσετε το κατάλληλο επίθημα-κατάληξη από αυτά που ακολουθούν ώστε να προκύψουν νέες παράγωγες λέξεις. –μα, -τος, -ικός
7. *ασήμαντη, επιδίωξη, παραμένει*: με ποια προθήματα προέκυψαν αυτές οι παράγωγες λέξεις;
8. *Η σωστή ανάγνωση π.χ. πολλές φορές θεωρείται μια ασήμαντη ή περιττή εργασία*: να μεταφέρετε την πρόταση στο παρελθόν.
9. *Και αυτή τη μορφή γλωσσικής διδασκαλίας επιδιώκουμε σήμερα στο γυμνάσιο*: ποιος θα ήταν ο κατάλληλος χρόνος του ρήματος αν η πρόταση έλεγε:
Και αυτή τη μορφή γλωσσικής διδασκαλίαςστο αυριανό μας μάθημα.

10. Ο καθηγητής που διδάσκει γλώσσα έχει την πρόθεση να αποφασίσετε εσείς αν θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη του σοβαρά τα ορθογραφικά σας λάθη στα γραπτά που του δίνετε. Η συζήτηση γίνεται μεταξύ σας στην τάξη με παρεμβάσεις και του ίδιου του καθηγητή που αποκλειστικό σκοπό έχουν το συντονισμό της κουβέντας. Προσπαθήστε να αναπαραστήσετε το διάλογο, δίνοντας ταυτόχρονα και τις απαραίτητες σκηνοθετικές οδηγίες ώστε να γίνει κατανοητό και το ύφος του κάθε παιδιού που τοποθετείται αλλά και του καθηγητή που παρεμβαίνει. Φανταστείτε μια ζωντανή συζήτηση με συμφωνίες και διαφωνίες. (250 λέξεις περίπου)

*Η παραπάνω δοκιμή στηρίζεται θεματικά στη 2^η ενότητα του σχολικού βιβλίου με τίτλο: Επικοινωνία στο σχολείο. Οι ασκήσεις αφορούν περισσότερες ενότητες πριν και μετά.

επιμέλεια: Σωτήρης Γκαρμπούνης

Το σχολείο στο χρόνο... (4^η ενότητα)

Πραγματικά οι αλλαγές στα νεότερα χρόνια είναι πολλές και μεγάλες.

Μερικά παραδείγματα που αναφέρονται στους νέους τρόπους της παιδαγωγικής γενικότερα πράξης θα μπορούσαν να είναι τα ακόλουθα:

α) Δεν είναι πια αποδεκτή η άποψη του θετικισμού κυρίως για την επιδίωξη της αντικειμενικής και πλήρους γνώσης στο σχολείο, δηλαδή η επιδίωξη να μάθει ο μαθητής όσα του χρειάζονται, όσο το να «μάθει να μαθαίνει».

β) Το σύγχρονο σχολείο, όσο και αν έχει δικές του αρχές και απαιτήσεις και δικό του πρόγραμμα, δεν μπορεί να είναι απομονωμένο από τη ζωή. Η κοινωνικοποίηση του ανθρώπου αρχίζει από το σχολείο. Υπάρχει διαλεκτική σχέση σχολείου και κοινωνίας, κάτι που δεν το παρατηρούσε κανείς πάντοτε στο προηγούμενο σχολείο. Και επειδή οι λέξεις προδίδουν, ας σκεφτεί κανείς τη γνωστή φράση των καθηγητών προς τους μαθητές, τουλάχιστο άλλοτε: «όταν μεθαύριο θα βγείτε στην κοινωνία...» κτλ.

γ) Η «αυθεντία» του δασκάλου έπαψε προπολλού να θεωρείται ως η αρχή και το τέλος στη γνωστική και διδακτική ενέργεια μέσα στην τάξη. Ο δάσκαλος σήμερα παρουσιάζεται ως συνεργάτης με το μαθητή και από κοινού προσπαθούν να οδηγηθούν σε κάποια λύση ακολουθώντας τη βασική «αρχή της συνερεύνησης».

δ) Σήμερα δεν υπάρχουν εκείνες οι παλαιότερες επιλογές, έστω και αν ήταν εκούσιες. Η πολιτεία δηλαδή τότε άφηνε στα παιδιά ή στους γονείς τους να αποφασίσουν για τη συνέχιση των σπουδών στο γυμνάσιο. Το δικαίωμα αυτό της «επιλογής» είναι γνωστό ότι για πολλές περιπτώσεις της ελληνικής κοινωνίας σήμαινε στέρηση - αλλά αυτό είναι άλλο ζήτημα. Η νέα λοιπόν κατάσταση της υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο, με την απεριόριστη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, δημιούργησε ένα νέο σώμα με διαφορετικές από πριν ιδιότητες.

ε) Ο καθηγητής σήμερα έχει να συνεργαστεί με μαθητές που διαφέρουν πολύ από τους παλαιότερους. Ο σημερινός μαθητής είναι πιο ελεύθερος, με λιγότερες προκαταλήψεις ή φοβίες, δισταγμούς ή αναστολές, και βέβαια, αν δεν είναι πάντοτε σωστά ενημερωμένος, τουλάχιστο έχει ακούσει ή έχει συχνά περισσότερες γνώσεις για περισσότερα πράγματα.

στ) Αλλά τα πράγματα άλλαξαν και σε γενικότερα και σε ειδικότερα θέματα διδακτικής. Έπαψε προπολλού να είναι ο δάσκαλος το κέντρο της διδασκαλίας, αφού η διδασκαλία είναι πια μια μορφή συνεργασίας, χωρίς την εξωτερική επιβολή δύναμης και χωρίς τον παλιό αυταρχισμό του δασκάλου. Αλλά ακόμη σε κάποια μαθήματα άλλαξαν οι στόχοι και οι μεθοδεύσεις. Η νεοελληνική γλώσσα, π.χ., δε διδάσκεται σαν να είναι μια γραπτή μόνο ή άγνωστη γλώσσα. Η νέα γλωσσολογία μετέφερε το νόημα κυρίως από τη λέξη στο λεκτικό σύνολο. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, και όχι μόνο στα μαθηματικά, εισήγαγε νέες μεθοδεύσεις στην αναζήτηση και κατάταξη της γνώσης, ώστε σε λίγα χρόνια να διαφέρουν οι γνώστες από τους μη γνώστες όσο περίπου παλαιότερα οι εγγράμματοι από τους αγράμματοους κτλ.

A. Β. Μουτζάκης, Οι νέοι καιροί και η ανάγκη της επιμόρφωσης, περ. Θέματα διδακτικής θεωρίας και πράξης, τ. 4 (για τους φιλόλογους Γυμνασίων και Λυκείων του νομού Δράμας), Καλοκαίρι 1989, Γραφείο Σχολικού Συμβούλου Φιλολόγων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Δράμας

Παρατηρήσεις*:

1. Σύμφωνα με το κείμενο ποιος πρέπει να είναι ο στόχος του σύγχρονου σχολείου; Τι ακριβώς οφείλει να μαθαίνει στα παιδιά;

2. Έπαψε προπολλού να είναι ο δάσκαλος το κέντρο της διδασκαλίας, αφού η διδασκαλία είναι πια μια μορφή συνεργασίας, χωρίς την εξωτερική επιβολή δύναμης και χωρίς τον παλιό αυταρχισμό του δασκάλου. Με βάση το παραπάνω απόσπασμα του κειμένου και τη φαντασία σας, προσπαθήστε σε μία παράγραφο 60-70 λέξεων να περιγράψετε την παρουσία και τη συμπεριφορά του δασκάλου μέσα στην τάξη στα παλαιότερα χρόνια.
3. Να εντοπίσετε στο κείμενο δύο αιτίες που οδήγησαν στην αλλαγή του ρόλου του δασκάλου τη νεότερη εποχή. Ποια θεωρείτε εσείς ισχυρότερη και γιατί;
4. Δώστε έναν τίτλο στο κείμενο χωρίς να ξεπεράσετε τις επτά λέξεις.
5. κοινωνικοποίηση, αγράμματος, λεκτικό (σύνολο), προκαταλήψεις, συνεργάτης, γλωσσολογία, νεοελληνική (γλώσσα), μετέφερε, επιδίωξη: ποιες από τις λέξεις αυτές είναι σύνθετες και ποιες παράγωγες;
6. μαθητής, άλλαξαν, ακούσει, νέος: να σχηματίσετε ένα σύνθετο και ένα παράγωγο με καθεμιά από τις προηγούμενες λέξεις.
7. πολλές, μεγάλες, πλήρους (γνώσης), διδακτική (ενέργεια), ενημερωμένος: να γράψετε στον ίδιο τύπο το συγκριτικό βαθμό των παραπάνω επιθέτων.
8. α) Να μεταφέρετε τα υπογραμμισμένα ρήματα στην άλλη φωνή, β) να βρείτε στο κείμενο τρία ρήματα που έχουν μόνο μία φωνή.
9. Ποιο είναι ο βασικός τρόπος με τον οποίο αναπτύσσει ο συγγραφέας του κειμένου την παράγραφο δ; Να δικαιολογήσετε την απάντησή σας αφού συμβουλευτείτε τις σελίδες 21-22 του βιβλίου σας.
10. Στο κείμενο ο συγγραφέας συγκρίνει το σχολείο και το δάσκαλο του παρελθόντος με τη σημερινή πραγματικότητα. Εσείς πώς φαντάζεστε και θέλετε να λειτουργεί το σχολείο μετά από 100 χρόνια; Φανταστείτε πώς ή αν θα διδάσκει ο δάσκαλος, τους χώρους διδασκαλίας, τα μέσα, το ρόλο των μαθητών, και ό,τι άλλο μπορείτε να σκεφτείτε. Μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το ύφος που σας ταιριάζει χωρίς περιορισμούς (τρομοκρατικό, χιουμοριστικό, περιγραφικό, θεατρικό-διαλογικό κλπ) Το κείμενο θα πάρει μέρος σε σχολικό διαγωνισμό με τίτλο: Ο κόσμος το 2112! (250-300 λέξεις)

*η παραπάνω δοκιμή στηρίζεται θεματικά στην 4^η ενότητα του σχολικού βιβλίου με τίτλο: Το σχολείο στο χρόνο..., σελ. 57. Οι ασκήσεις αφορούν περισσότερες ενότητες πριν και μετά.

Τέχνη: Μια γλώσσα για όλους, σε όλες τις εποχές (7^η ενότητα)

Ο Ερμής είναι γρήγορος και πάει «με την πνοή του ανέμου». Αυτό το προαιώνιο όνειρο του ανθρώπου να πετά στον ουρανό σαν πουλί (πβλ. και το δημοτικό τραγούδι: να 'μουν πουλί να πέταγα), που εδώ το πετυχαίνει ο Ερμής και μας το δίνει ο Όμηρος παραστατικά, πρέπει να το χαρούν τα παιδιά, προσέχοντας τους στίχους ε 46-48 και ε 51-56, με την ωραία παρομοίωση. Οι μαθητές όταν θέλουν να θυμούνται τη δύναμη της περιγραφής του Ομήρου, μπορούν να θυμούνται και μόνο τους στίχους 52-53:

«Κι απ' την Πιερία σαν πέρασε, χύθηκε απ' τον αιθέρα
στο πέλαγο και πήγαινε στο κύμα σαν το γλάρο».
Είναι μια εικόνα απλή, γεμάτη όμως κίνηση και ομορφιά.

Οι μαθητές μας εδώ πρέπει να δουν τον Ερμή που πετά στον αιθέρα πάνω από πολλά και πελώρια κύματα (ε 56). Να «δουν» -όχι να τους δείξουμε σε πίνακες- κάποιες εικόνες. Να καλλιεργήσουμε το μέσα βλέμμα τους. Η εποπτεία -τόσο γνωστή στη διδακτική- βεβαίως είναι χρησιμότητα, αλλά όταν πρόκειται για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ισχύει με κάποιες διαφορετικές προδιαγραφές.

Ο Ερμής όταν φτάνει στο νησί της Καλυψώς βρίσκει εκεί μian άλλη ομορφιά: μια ομορφιά της στεριάς. Εδώ έχουμε αλλαγή του τοπίου.

Ο Ερμής θα σταθεί μπροστά σε μια σπηλιά. Οι θαλασσινές σπηλιές είναι αγαπητά θέματα στους ποιητές: θα θυμηθούμε τις μελοποιημένες θαλασσινές σπηλιές του Γ. Σεφέρη, θέμα από τον Τ.Σ. Έλιοτ κτλ. Ο Ερμής θα σταθεί για να θαυμάσει ολόγυρα την ομορφιά της φύσης. Πρόκειται για μια ειδυλλιακή ομορφιά. Οι μαθητές μπορούν να βρουν ότι οι εικόνες δεν είναι μόνο οπτικές. Όλες οι αισθήσεις χαίρονται. Αξίζει να βρούμε αυτές τις ομορφιές -που τόσο σπανίζουν στην εποχή του τσιμέντου και της πίσας.

Εκτός από τις εικόνες τις οπτικές (αυτές τις βρίσκουν εύκολα), θα βρούμε "εικόνες"-ομορφιές ακουστικές ("γλυκό νερό αναβρύζαν" ε 72, η θεά "γλυκοτραγουδούσε" ε 64 -οι θεές δεν είναι μόνο όμορφες, έχουν και ωραία φωνή, πρέπει να είναι ωραίες σε όλα), γευστικές ομορφιές («σταφύλια φορτωμένη» ε 71) και γιατί όχι - για έναν οδοιπόρο: «Τέσσερις βρύσες στη σειρά γλυκό νερό αναβρύζαν», οσφρυτικές ομορφιές, ε 61, 66.

Ο Όμηρος είναι τεχνίτης. Όσα άλλα και αν προσθέσει, πάλι η περιγραφή είναι ατέλειωτη. Τη μεγάλη ομορφιά είναι προτιμότερο να μην την περιγράψεις με λέξεις -είναι κάτι ακατόρθωτο· καλύτερα να κάνεις τον άλλο να τη φανταστεί. Η φαντασία είναι πανίσχυρη, γιατί είναι ελεύθερη, απεριόριστη. Μπορούμε να θυμηθούμε το γνωστό ποιητικό εύρημα του Ομήρου στο Γ της Ιλιάδας. Στο Γ της Ιλιάδας ο Όμηρος χρειάζεται να περιγράψει την Ελένη που για την ομορφιά της τόσα τραβούν οι Τρώες και οι Έλληνες. Όταν λοιπόν βγαίνει από το παλάτι της για να πάει στον πύργο, οι γέροντες της Τροίας που κάθονταν εκεί «γήραϊ δὴ πολέμου πεπαυμένοι, ἀλλ' ἀγορηταί / ἔσθλοϊ» (είχαν πάψει να πολεμούν αλλά ήταν δεινοί στο λόγο) -Γ 150-, μόλις είδαν την Ελένη να φτάνει, αυτοί -οι γέροντες- θα πουν:

«Δεν είναι κρίμα αν βασανίζονται για μια γυναίκα τέτοια
μαζί κι οι Αργίτες οι λιοντόκαρδοι κι οι Τρώες, καιρούς και χρόνια
τι φοβερά με τις αθάνατες θεές στην όψη μοιάζει». (Γ 156-158)
(Μετάφραση Ε. Καζαντζάκη-Ι. Θ. Κακριδή)

Είναι η περιγραφή με το μέσο της σιωπής. Ποια περιγραφή θα μπορούσε να εκφράσει την ομορφιά της Ελένης;

Έτσι κι εδώ στο ε της Οδύσσειας η περιγραφή με τις ομορφιές στο νησί της Καλυψώς κλείνει με τους εύστοχους στίχους:

«... που αν τα 'βλεπε κι αθάνατος ακόμα,
θα σάστιζε και μέσα του θα ξάνοιγε η καρδιά του». (ε 75-76)

Η πιο υπερθετική έκφραση είναι η αναφορά στους θεούς. Αυτοί αποτελούν ένα όριο, είναι αθάνατοι, πιο πάνω από κάθε άνθρωπο. Κι αυτό το όριο το χρησιμοποίησε ο Όμηρος για να δείξει την ομορφιά του τοπίου: το σάστισμα ακόμα και των θεών.

Ο Ερμής λοιπόν έκανε όπως θα έκανε κάθε θεός. Όχι μόνο τα είδε και τα θαύμασε, αλλά «στεκόταν» «εκεί», ώσπου «χόρτασαν τα μάτια του να βλέπουν» (ε 78). Και τότε μόνο μπήκε στη σπηλιά της Καλυψώς. Άλλωστε την άφησε να τραγουδάει, καθώς ύφαινε - δε διακόπτει κανείς εύκολα ένα γλυκό τραγούδι...

A. B. ΜΟΥΜΤΖΑΚΗ, Διδακτική δοκιμή, Η Οδύσσεια του Ομήρου από μετάφραση
Διδακτική ενότητα: ε 1-93

Παρατηρήσεις*:

1. Σε ποιους πιστεύετε ότι απευθύνεται το κείμενο και ποιος είναι ο σκοπός του; Μπορείτε να βρείτε χαρακτηριστικά σημεία που το φανερώνουν;
2. Το κείμενο προτείνει μια ενδεικτική προσέγγιση σ' ένα απόσπασμα από την Οδύσσεια του Ομήρου που διδαχτήκατε στην Α' γυμνασίου. Ποια μέσα χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να αναδείξει και να μεταδώσει την αξία του ομηρικού κειμένου ως έργου Τέχνης;
3. Στην πρόταση: «Μου αρέσει να διαβάζω Όμηρο», ποιο από τα παρακάτω σχήματα λόγου ισχύει; μεταφορά, προσωποποίηση, μετωνυμία
4. *πετυχαίνει, σπανίζουν, πανίσχυρη, αθάνατοι*: να δώσετε τα αντίθετά τους
5. *Η φαντασία... είναι ελεύθερη*: χρησιμοποιείστε το υπογραμμισμένο επίθετο σε τρεις διαφορετικές φράσεις ώστε να φαίνεται κάθε φορά και μια άλλη σημασία του.
6. Σε ποιο είδος ανήκουν οι υπογραμμισμένες δευτερεύουσες προτάσεις;
7. *Ο Ερμής είναι γρήγορος...μόνο τους στίχους 52-53*: Να εντοπίσετε στο απόσπασμα αυτό τις δευτερεύουσες προτάσεις.
8. Ποιες μορφές Τέχνης προσεγγίσατε στο σχολείο όλα αυτά τα χρόνια και με ποιο τρόπο; Ποιες είναι οι διαπιστώσεις και οι εντυπώσεις σας από την επαφή αυτή; Προσπαθήστε να φανταστείτε τρόπους δημιουργικούς με τους οποίους θα μπορούσε το σχολείο να φέρνει τους μαθητές σε επαφή με την Τέχνη. Υποθέστε ότι όλα αυτά περιλαμβάνονται σε ομιλία σας στη Βουλή των Εφήβων. (300 λέξεις περίπου)

*η παραπάνω δοκιμή στηρίζεται θεματικά στην 7^η ενότητα του σχολικού βιβλίου με τίτλο: Τέχνη: Μια γλώσσα για όλους, σε όλες τις εποχές. Οι ασκήσεις αφορούν περισσότερες ενότητες.

επιμέλεια: Σωτήρης Γκαρμπούνης

A.B. Μουμτζάκης, το μάθημα των αρχαίων ελληνικών στην Α' Γενικού Λυκείου*

Η Αρχαιομάθεια δεν πρέπει να θεωρείται μόνο, ούτε κυρίως, η γνώση της γραμματικής και του συντακτικού. Η γνώση αυτή είναι υπηρετική της ερμηνείας και της μετάφρασης και δεν αποτελεί αυτοτελή επιδίωξη, όπως συνέβαινε παλαιότερα όχι μόνο στα αρχαία αλλά και στα νέα ελληνικά –σε όσες περιπτώσεις διδασκόταν η νεοελληνική γλώσσα.

Τα βοηθητικά βιβλία αναφοράς (Γραμματική, Συντακτικό) είναι απαραίτητα για μια συλλειτουργική και όχι απλώς συμπληρωματική χρήση. Δηλαδή χρειάζονται για τη διδασκαλία ταυτόχρονα και παράλληλα με το βιβλίο των Αρχαίων Ελληνικών και όχι για να παραπέμπονται σ' αυτά οι μαθητές για επαύξηση των γνώσεών τους. Είναι συνεπώς απαραίτητο κατά τη διεξαγωγή του μαθήματος να τα έχει ο μαθητής δίπλα του και να τα συμβουλευέται συνεχώς. Όχι βέβαια για να αποστηθίσει όλους τους τύπους ή κανόνες που περιλαμβάνουν, αλλά για να κατανοεί καν να ερμηνεύει τα κείμενα.

Το μάθημα πρέπει να γίνεται κατά έναν τρόπο σπουδαστηρίου: με συνεχή συνεργασία των μαθητών, με αναζητήσεις στα βοηθητικά βιβλία και στα κείμενα που ήδη διδάχτηκαν, με προσπάθεια να ανακαλύπτονται ετυμολογικές σχέσεις ή σημασιολογικές διαφορές με λέξεις της νέας ελληνικής, με προσπάθεια επίσης, να απαντούν οι μαθητές σε απλές ερωτήσεις, με φράσεις της αρχαίας ελληνικής αυτούσιες από τα κείμενα ή κατασκευασμένες με ελάχιστες αλλαγές π.χ. αριθμού ή προσώπου κτλ. Το τελευταίο, όσο και αν φαίνεται δύσκολο, δεν είναι, αν οι μαθητές κρατούν ανοιχτά τα βιβλία, έχουν ήδη μεταφράσει το κείμενο και καλούνται να απαντήσουν σε εύκολες ερωτήσεις προσαρμοσμένες στο αρχαίο κείμενο. Οι συσχετίσεις επίσης νέων λέξεων με λέξεις που ήδη γνώρισαν ή συντάξεις της αρχαίας με συντάξεις της νέας ελληνικής, και άλλον τρόπον που οι ίδιοι μαθητές ανακαλύπτουν, ποικίλλουν το μάθημα, το κάνουν δημιουργικότερο και βοηθούν στην αποτελεσματικότερη προσέγγιση των κειμένων και στην αντιμετώπιση των προβλημάτων τους.

Η διδασκαλία πρέπει να προσπαθεί να κάνει το μάθημα και αποδοτικό γνωστικά, αλλά επίσης ευχάριστο και ελκυστικό - την ίδια προσπάθεια κάνει και το βιβλίο με την επιλογή των κειμένων, τις εικόνες, τους πίνακες ή γενικότερα με την εκτύπωση του - και μάλιστα από την αρχή. Και η αρχή έχει πολύ μεγάλη σημασία. Ο μαθητής έρχεται για πρώτη φορά σε άμεση επικοινωνία – χωρίς τη μεσολάβηση κάποιου μεταφραστή – με την αρχαία γλώσσα. Έχει ακούσει όχι μόνο για την αξία της κτλ. αλλά και για τις δυσκολίες της. Γι' αυτό η ευνοϊκή ψυχολογική του διάθεση δεν έχει μικρότερη σημασία από την όποια επιστημονική πληρότητα σε λεπτομέρειες ενός θέματος, και μάλιστα στην αρχή της απασχόλησής του με την αρχαία γλώσσα στο πρωτότυπο. Είναι γνωστό ότι συχνά πολλοί μαθητές αντιπαθούν ένα μάθημα όχι εξαιτίας του περιεχομένου και των σκοπών που επιδιώκει το μάθημα, αλλά εξαιτίας της διδακτικής του. Και αυτό ίσχυσε ίσως κατεξοχήν για το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών.

Όσοι διδάσκουν το μάθημα των Αρχαίων Ελληνικών ας μην παραβλέπουν ότι δύσκολα απαλλάσσεται ένας δάσκαλος από τη συνήθεια μιας παραδοσιακής διδασκαλίας, είτε την εφάρμοσε ως καθηγητής είτε ως μαθητής, η οποία απέβλεπε περισσότερο στη γραμματική ή το συντακτικό και λιγότερο στα κείμενα. Πάντως σε κάθε διδασκαλία, οποιουδήποτε μαθήματος – φιλολογικού τουλάχιστο – για να πείσεις, είτε ως προς το περιεχόμενο είτε ως προς τη μέθοδο, πρέπει πρώτα εσύ ο ίδιος να έχεις πειστεί γι' αυτό. Διαφορετικά κάπου θα προδοθείς. Θα σε προδώσουν οι λέξεις σου ή συνήθως η συμπεριφορά σου.

Προφορική και ουσιαστική άσκηση: να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του κειμένου (λεξιλόγιο, συντακτικό, σχήματα λόγου, γραμματικοί τύποι). Εντοπίστε στοιχεία που σας αρέσουν και στοιχεία που δε σας αρέσουν.

1. Να προσπαθήσεις να αποδώσεις το περιεχόμενο κάθε παραγράφου με μία φράση 15 - 20 περίπου λέξεων.

2. Να απαντήσεις στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
- β) ποια είναι η άποψη του συγγραφέα;
- γ) για ποιο λόγο γράφει το κείμενο; σε ποιους απευθύνεται;
- δ) τι είδος κείμενο είναι;

3. Απαντήστε στις παρακάτω ερωτήσεις με βάση το κείμενο. Κάθε ερώτηση αντιστοιχεί σε μία παράγραφο.

- α) Ποιος είναι ο ρόλος της γραμματικής και του συντακτικού στην προσπάθεια να καταλάβουμε ένα αρχαίο κείμενο;
- β) Ποια ονομάζονται βιβλία αναφοράς; Πώς πρέπει να χρησιμοποιούνται;
- γ) Πώς ζητάει ο συγγραφέας να απαντούν οι μαθητές στις ερωτήσεις κατανόησης του αρχαίου κειμένου;

δ) Πόσο σημασία έχει για τον συγγραφέα η ψυχολογική στάση των μαθητών απέναντι στα μαθήματα και ειδικότερα απέναντι στο μάθημα των αρχαίων;

ε) Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της παραδοσιακής διδασκαλίας;

4. Πότε νομίζετε ότι γράφτηκε το κείμενο που διαβάσατε; Τεκμηριώστε την απάντησή σας.

5. Μπορείτε να σκεφτείτε ποιος είναι ο ρόλος του συγγραφέα; Ποια είναι ακριβώς η δουλειά του; (σκεφτείτε από ποια οπτική γωνία βλέπει τα πράγματα)

6. Στο κείμενο που διαβάσατε δεν υπάρχει αναφορά στην ανάγκη να διδάσκεται η αρχαία ελληνική γλώσσα. Μπορείτε να σκεφτείτε για ποιους λόγους θα πρέπει να διδάσκεται η αρχαία ελληνική γλώσσα; Ποιοι από Οι λόγοι που βρίσκετε σας πείθουν να διαβάσετε περισσότερο; Θα τεκμηριώσετε την άποψή σας σ' ένα κείμενο περίπου 250-300 λέξεων.

** Από το περιοδικό «Θέματα διδακτικής θεωρίας και πράξης», τ. 3, (πολυγραφημένη έκδοση για τους φιλόλογους των Γυμνασίων και Λυκείων του νομού Δράμας), Χειμώνας 1987-88, Γραφείο Σχολικού Συμβούλου Φιλολόγων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Δράμας*

Δείκτης Αναγνωσιμότητας των κειμένων, από το http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/tools/readability/index.html

Αριθμός προτάσεων 24

Αριθμός Λέξεων 527

Αριθμός συλλαβών 1220

Λέξεις ανά πρόταση 21.96

Συλλαβές ανά λέξη 2.31

Δείκτης αναγνωσιμότητας Flesch 47.96 δύσκολο, TEI-AEI

Δείκτης αναγνωσιμότητας SMOG 13.91 επίπεδο Γ' Λυκείου

Δείκτης αναγνωσιμότητας FOG 40.17 αρκετά δύσκολο

επιμέλεια: Βασίλης Συμεωνίδης

γλωσσικά θέματα στο ραδιόφωνο

A.B. Μουμτζάκης, Πρόλογος στο «Η γλώσσα μας και τα προβλήματά της», Δράμα, χ.χ.

Από το Νοέμβριο του 1991 ως τις αρχές του 1994 είχα την ευκαιρία ύστερα από τις ευγενικές προσκλήσεις των υπευθύνων του ραδιοφωνικού σταθμού της Δράμας «ΡΑΔΙΟ ΗΧΩ», να γράφω και να παρουσιάζω κάθε Κυριακή στις 12 το μεσημέρι την εκπομπή «Η γλώσσα μας και τα προβλήματα της». Η εκπομπή, διάρκειας 5-10 λεπτών, αναφερόταν σε θέματα και προβλήματα σχετικά με τις λέξεις και φράσεις, τη γραμματική, τη σύνταξη και την ορθογραφία της νεοελληνικής γλώσσας.

Η επιλογή του γλωσσικού υλικού – ένα πραγματικό πρόβλημα για μια ραδιοφωνική εκπομπή με τέτοια θέματα – τελικά είχε προκριθεί να έχει, με τις αναπόφευκτες αποκλίσεις, τη μορφή μιας συνεξέτασης σε ευρύτερες ενότητες των διάφορων γλωσσικών φαινομένων, όσο φυσικά το επιτρέπουν αυτό ο ραδιοφωνικός χρόνος και οι άλλες συνθήκες και απαιτήσεις του ραδιοφωνικού μέσου, όπως: η ακρόαση χωρίς οπτική στήριξη, η πρόσληψη γνώσεων που συνηθίσαμε πιο πολύ να τις παίρνουμε από τα βιβλία, η ανάγκη για σύντομα και απλουστευμένα κείμενα κτλ.

Η ανάλυση λοιπόν των γλωσσικών στοιχείων δε γινόταν διεξοδική και πλήρης, όπως θα περίμενε ο ειδικός ακροατής. Αλλά αυτό δεν ήταν μόνο το εφικτό αλλά και το χρήσιμο. Η σειρά αυτή έπρεπε να απευθύνεται σε ένα ευρύ κοινό που, ανεξάρτητα από τις όποιες άλλες γνώσεις του, δεν ήταν υποχρεωμένο να ασχολείται ιδιαίτερα με τη γλώσσα και να διαθέτει μια πλήρη ενημέρωση. Άλλωστε τα τελευταία χρόνια συχνά ακούμε για τα προβλήματα της γλώσσας μας, δικαιολογημένα κάποτε για μια «νέα» – στην ευρεία χρήση της – γλώσσα, όπως είναι η νεοελληνική, η «δημοτική», γλώσσα.

Η παρουσίαση λοιπόν απέβλεπε σε μιαν απλή και, κατά το δυνατόν, ξεκάθαρη αναφορά βασικών θεμάτων της γλώσσας μας, με πολλά παραδείγματα αλλά όχι και με πολλές θεωρητικές λεπτομέρειες. Οι τελευταίες αν δε θα ήταν πάντοτε κουραστικές, ίσως όμως θα συνέβαλλαν σε μιαν αυταπάτη επάρκειας, έναν κίνδυνο, που περιορίζει το ενδιαφέρον του ακροατή για πληρέστερη ενημέρωση από τα βασικά βιβλία της γλώσσας μας – αν δεν αποτρέπει κιόλας τον ακροατή από αυτά. Και οι εκπομπές αυτού του είδους δεν μπορεί να μην έχουν στους βασικούς στόχους τους την αποφυγή ενός τέτοιου κινδύνου. Έτσι η ραδιοφωνική σειρά έπρεπε να αποβλέπει επίσης στο να γίνει για πολλούς και μια αφορμή για πληρέστερη γνωριμία, ή και μελέτη, των βασικών βιβλίων της νεοελληνικής γλώσσας, όπως της Γραμματικής και της Σύνταξης. Να οδηγήσει τους ακροατές αποτελεσματικότερα ίσως προς εκείνα, μετά από κάποιους νέους προβληματισμούς, απορίες ή και αντιρρήσεις. Τελικά να αναπτύξει περισσότερο ενδιαφέρον για τη γλώσσα.

Οι εκπομπές μας λοιπόν προϋπέθεταν ακροατές που η αγάπη τους για τη γλώσσα, υπάρχουσα ή αναπτυσσόμενη, θα ήταν πάντοτε μεγαλύτερη από την ενημέρωσή τους στα προβλήματα της. Στις εκπομπές, όχι πολύ σπάνια, γινόταν λόγος και για διάφορα λάθη που συναντούμε πολλές φορές στην προφορική ή γραπτή χρήση της γλώσσας μας. Αυτό ασφαλώς δεν αποτελούσε στόχο, αλλά έναν τρόπο που βοηθάει αμεσότερα και πρακτικότερα στη σωστή χρήση της γλώσσας. Επιδιώχτηκε πάντως να παρουσιαστούν, με πολλές βέβαια επιλογές, σχεδόν όλα τα στοιχεία του λόγου, που έχουν σχέση με την πρακτική και λιγότερο με τη θεωρητική γνώση της γλώσσας. Ασφαλώς όμως η διαπραγμάτευση όλων αυτών των γλωσσικών στοιχείων πολύ απέχει από το να παρουσιάζει μια πληρότητα ενός βιβλίου γραμματικής ή σύνταξης.

[...]

Προφορική και ουσιαστική άσκηση: να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του κειμένου (λεξιλόγιο, συντακτικό, σχήματα λόγου, γραμματικοί τύποι). Εντοπίστε στοιχεία που σας αρέσουν και στοιχεία που δε σας αρέσουν.

A. Να αποδώσεις το κείμενο σε περίληψη 100 – 120 λέξεων.

Πριν γράψεις την περίληψη φρόντισε να απαντήσεις προφορικά στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
- β) ποια είναι η άποψη του συγγραφέα;
- γ) για ποιο λόγο γράφει το κείμενο; σε ποιους απευθύνεται;
- δ) τι είδος κείμενο είναι;

μονάδες 25

B1. Το κείμενο αναφέρετε στην επιλογή, ανάλυση και παρουσίαση γλωσσικών στοιχείων από το ραδιόφωνο. Νομίζετε ότι η τηλεόραση θα ήταν πιο πρόσφορο μέσο για μια προσπάθεια όπως αυτή που περιγράφεται στο κείμενο;

μονάδες ___

B1. Εξηγήστε σύντομα (20 – 30 λέξεις) την παρακάτω φράση: «η διαπραγμάτευση όλων αυτών των γλωσσικών στοιχείων πολύ απέχει από το να παρουσιάζει μια πληρότητα ενός βιβλίου γραμματικής ή σύνταξης». Εάν ισχύει, τότε ποιο νόημα έχουν οι ραδιοφωνικές εκπομπές για τα γλωσσικά θέματα; (30 – 40 λέξεις)

B2. Ποιαν επιφύλαξη / κίνδυνο που σχετίζεται με τις εκπομπές, εκφράζει ο συγγραφέας στην 4^η παράγραφο («Η παρουσίαση λοιπόν απέβλεπε... για τη γλώσσα»);

B3. Ξαναγράψτε την παρακάτω περίοδο απαλείφοντας τους ομοιόπτωτους προσδιορισμούς: «Η παρουσίαση λοιπόν απέβλεπε σε μια απλή και, κατά το δυνατόν, ξεκάθαρη αναφορά βασικών θεμάτων της γλώσσας μας, με πολλά παραδείγματα αλλά όχι και με πολλές θεωρητικές λεπτομέρειες». Συγκρίνετε τις δυο περιόδους. Πετυχαίνουν το ίδιο αποτέλεσμα;

B4. Μπορείτε να τεκμηριώσετε την άποψη ότι η 4^η παράγραφος («Η παρουσίαση λοιπόν απέβλεπε... για τη γλώσσα») αναπτύσσεται με τη μέθοδο αίτιο – αποτέλεσμα; [η συγκεκριμένη μέθοδος δε διδάσκεται, αλλά αναφέρεται στο βιβλίο της γ' λυκείου]

B5. Οι παρακάτω λέξεις του κειμένου είμαι μεταφραστικά και σημασιολογικά δάνεια*. Να βρεις σε καθεμιά ένα συνθετικό-λέξη της και να φτιάξεις με αυτό μια πρόταση που θα δείχνει τη σημασία του: *παρουσίαση, αυταπάτη, επάρκεια, ενδιαφέρον, εκπομπή*

Γ. Το κείμενο έχει θέμα ραδιοφωνικές εκπομπές για γλωσσικά θέματα. Ποια είναι η άποψή σας για εκπομπές που σχετίζονται με τα γράμματα και τις τέχνες; Νομίζετε ότι τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (μ.μ.ε) θα πρέπει να περιλαμβάνουν τέτοιες εκπομπές στο πρόγραμμά τους; Ποια είναι η απήχησή τους στο κοινό; Το κείμενο που γράφετε (περίπου 500 λέξεις) απευθύνεται προς το ραδιοφωνικό σταθμό, που ζήτησε τη γνώμη των ακροατών του.

επιμέλεια: Βασίλης Συμεωνίδης

* *μετάφραση ξένων λέξεων, έτσι ώστε να μη διακρίνεται εύκολα η ξένη προέλευση = μεταφραστικά δάνεια (μτφρδ.) με περισσότερο ή λιγότερο πιστή αντιστοιχία των επί μέρους λεξικών στοιχείων (π.χ. ανυψωτήρας, αυτοκινητόδρομος, γραμματοκιβώτιο, ηφαίστειο, θερμίδα, θεριζοαλωνιστικός, ουρανοξύστης): αλλαγή εν μέρει ή και τελείως της σημασίας μιας προϋπάρχουσας λέξης από ξένη επίδραση = σημασιολογικός δανεισμός (σημδ., π.χ. έντυπος, εντύπωση, ημιαθήκη, ιός). http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_16/03.html*

συγκεκριμένα, με βάση το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής

(http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html):

παρουσίαση [λόγ. παρουσία- (παρουσιάζω) -σις > -ση μτφρδ. γαλλ. présentation]

αυταπάτη [λόγ. αυτ(ο)- + απάτη μτφρδ. αγγλ. self-deception]

επάρκεια [λόγ. < ελνστ. επάρκεια 'βοήθεια' σημδ. γαλλ. suffisance]

ενδιαφέρον [λόγ. ουσιαστικοπ. ουδ. της μεε. ενδιαφέρων σημδ. γαλλ. intérêt]

εκπομπή [λόγ. < αρχ. έκπομπή 'αποστολή προς τα έξω' σημδ. γαλλ. émission]

Δείκτης Αναγνωσιμότητας των κειμένων, από το http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/tools/readability/index.html

Αριθμός προτάσεων 18

Αριθμός Λέξεων 515

Αριθμός συλλαβών 1148

Λέξεις ανα πρόταση 28.61

Συλλαβές ανα λέξη 2.23

Δείκτης αναγνωσιμότητας Flesch 46.28 δύσκολο, TEI-AEI

Δείκτης αναγνωσιμότητας SMOG 15.77 επίπεδο TEI - AEI

Δείκτης αναγνωσιμότητας FOG 43.17 δύσκολο

A. Β. Μουμτζάκης (1929 – 2009)¹

Ο Α.Β. Μουμτζάκης ήταν φιλόλογος, πτυχιούχος της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. και διδάκτωρ του ίδιου Πανεπιστημίου. Δίδαξε στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. ως δάσκαλος της Νεοελληνικής Γλώσσας, και από το 1984 ως το 1995 εργάστηκε ως σχολικός σύμβουλος των φιλολόγων στο Νομό Δράμας. Καταγόταν από τη Δράμα όπου και έζησε τα περισσότερα χρόνια.

Ασχολήθηκε κυρίως με την αρχαία και τη νέα ελληνική γλώσσα. Εκτός από τις διάφορες εργασίες του που έχουν δημοσιευθεί σε εκπαιδευτικά και φιλολογικά περιοδικά, επτά από τα βιβλία του, που έγραψε μόνος του ή με συνεργασία, είχαν εκδοθεί από τον ΟΕΔΒ και χρησιμοποιήθηκαν ως σχολικά βιβλία γυμνασίου και λυκείου σε όλα τα σχολεία της χώρας (το πρώτο από το 1979). Τα βιβλία αυτά είναι: Αρχαία Ελληνικά για την Α' Λυκείου, Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής για το Λύκειο (χρησιμοποιείται μέχρι και σήμερα, 2011-12), Συντακτικό της Νέας Ελληνικής, Νεοελληνική Γλώσσα για την Α' τη Β' και την Γ' Γυμνασίου, βιβλία για το μαθητή και τον καθηγητή. Είχε λάβει μέρος ως εισηγητής σε πολλά σεμινάρια στην Ελλάδα και στο εξωτερικό και σε επιτροπές μελέτης και προγραμματισμού εκπαιδευτικών θεμάτων.

Δίδαξε στη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ, στις Σχολές Επιμόρφωσης καθηγητών (ΠΕΚ και παλαιότερα ΣΕΛΜΕ) Καβάλας και Αλεξανδρούπολης.

Απόσπασμα από βιογραφικό²

Παιδί φτωχής προσφυγικής οικογένειας ο αλησμόνητος Τάσος κατόρθωσε, χάρις στα πολλά πνευματικά και ψυχικά του προτερήματα, να ξεπεράσει τις δυσκολίες τού κοινωνικού του περιγύρου και να μορφωθεί, σημειώνοντας αξιόλογες επιδόσεις. Μετά τις εγκύκλιες σπουδές, γράφτηκε στη Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, από το κλασικό τμήμα της οποίας και αποφοίτησε. Όπως και πολλοί από εμάς τους παλαιότερους, είχε την τύχη να παρακολουθήσει τα μαθήματα σοφών και εμπνευσμένων καθηγητών, ανάμεσα στους οποίους συγκαταλέγονται ο Ιωάννης Κακριδής, ο Στυλιανός Καψωμένος, ο Νικόλαος Ανδριώτης, ο Εμμανουήλ Κριαράς, ο Αγαπητός Τσοπανάκης, ο Λίνος Πολίτης. Από το πνεύμα εκείνων των φωτισμένων δασκάλων άντλησε ο νεαρός τότε φοιτητής κι εδράωσε μέσα του την αγάπη του για τη γλώσσα μας, αρχαία και νέα, και τις διαχρονικές αξίες του ελληνικού πολιτισμού. Αυτές τις αξίες προσπάθησε στη συνέχεια να τις μεταδώσει στους μαθητές του, όταν διορίστηκε στη Μέση Εκπαίδευση και υπηρέτησε σε διάφορα σχολεία της γενέθλιας πόλης του. Στα μέσα της δεκαετίας του 60, ανταποδίδοντας τα τροφεία, υπηρέτησε με απόσπαση στην κοινή μας *almam matrem**, τη Φιλοσοφική Σχολή του ΑΠΘ, ως δάσκαλος της νεοελληνικής γλώσσας. Από το 1983 ως και το 1995 άσκησε, με ζήλο και επιτυχία, τα καθήκοντα σχολικού συμβούλου φιλολόγων στο νομό Δράμας. Όλες οι μαρτυρίες που έχουν κατατεθεί από μαθητές και συναδέλφους του συγκλίνουν στην εκτίμηση ότι κύριες αρετές του ήταν η ευγένεια, η αγάπη, η κατανόηση, η υψηλή αίσθηση του ωραίου και του αγαθού. Εφαρμόζοντας στον εαυτό του την αρχή της διά βίου μορφώσεως, βρισκόταν σε μια διαδικασία συνεχούς μάθησης όχι μόνο στο χώρο της επιστημονικής του ειδίκευσης αλλά και στον τομέα της παιδαγωγικής και διδακτικής ανάπτυξης. Σαν γνήσιος γεννημένος δάσκαλος, ήθελε να μοιράζεται τους καρπούς αυτής της αδιάλειπτης προσπάθειας, προσφέροντας απλόχερα τους θησαυρούς της γνώσης και της εμπειρίας του. Μολονότι η Δράμα παρέμεινε το σταθερό κέντρο της εκπαιδευτικής του επενέργειας, η Θεσσαλονίκη αλλά και ολόκληρη σχεδόν η Ελλάδα, ακόμη και η Κύπρος δέχθηκαν τα δώρα της δημιουργικής του παρουσίας. Αμέτρητες είναι οι εισηγήσεις και παρεμβάσεις του σε σεμινάρια, συνέδρια και επιμορφωτικές ημερίδες. Η δραστηριότητα αυτή δείχνει το μέτρο της αγάπης του για την Παιδεία του τόπου μας και αγγίζει τα όρια της αυτοθυσίας, γιατί δεν ήταν χωρίς κόστος, φυσικό, ψυχικό και πνευματικό.

*alma mater: το πανεπιστήμιο στο οποίο φοίτησε κάποιος, «η θρέφουσα μητέρα»

1. με βάση το βιογραφικό σημείωμα που περιλαμβάνεται στο βιβλίο Α. Β. Μουμτζάκης, Η γλώσσα μας και τα προβλήματά της, Ηχώ της Δράμας, 1994
2. δημοσίευση στο περιοδικό Φιλολόγος τ. 138, Δεκέμβριος 2009

Προφορική και ουσιαστική άσκηση: να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα των κειμένων (λεξιλόγιο, συντακτικό, σχήματα λόγου, γραμματικοί τύποι). Εντοπίστε στοιχεία που σας αρέσουν και στοιχεία που δε σας αρέσουν.

A. Να αποδώσεις το δεύτερο κείμενο σε περίληψη 80 λέξεων.

Πριν γράψεις την περίληψη φρόντισε να απαντήσεις προφορικά στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
- β) ποια είναι η άποψη του συγγραφέα;
- γ) για ποιο λόγο γράφει το κείμενο; σε ποιους απευθύνεται;

δ) τι είδος κείμενο είναι;

μονάδες 25

B1. Σχολιάστε (δηλαδή πείτε τη γνώμη σας) την παρακάτω φράση του δεύτερου κειμένου: «είχε την τύχη να παρακολουθήσει τα μαθήματα σοφών και εμπνευσμένων καθηγητών». (60-80 λέξεις)

μονάδες ___

B1. Σχολιάστε (δηλαδή πείτε τη γνώμη σας) την παρακάτω φράση του δεύτερου κειμένου: «βρισκόταν σε μια διαδικασία συνεχούς μάθησης όχι μόνο στο χώρο της επιστημονικής του ειδίκευσης αλλά και στον τομέα της παιδαγωγικής και διδακτικής ανάπτυξης». (60-80 λέξεις)

μονάδες ___

B2. Να συγκρίνετε τα δύο βιογραφικά. Ποιο από τα δύο περιέχει σχόλια; Εντοπίστε σχετικά σημεία που τεκμηριώνουν την απάντησή σας.

μονάδες ___

B3. Ποια είναι η δομή του πρώτου βιογραφικού σημειώματος;

μονάδες ___

B4. Εξηγήστε το ρόλο των παρακάτω διαρθρωτικών λέξεων/ φράσεων του δεύτερου κειμένου: *Μετά, Όπως και, όταν, Σαν, Μολονότι, αλλά και, ακόμη και, γιατί.*

μονάδες ___

B5. Οι παρακάτω λέξεις του πρώτου κειμένου είμαι μεταφραστικά και σημασιολογικά δάνεια*. Να βρεις σε καθεμιά ένα συνθετικό-λέξη της και να φτιάξεις με αυτό μια πρόταση που θα δείχνει τη σημασία του: *σύμβουλος, συνεργασία, καθηγητής, επιτροπή, προγραμματισμός.*

μονάδες ___

Γ. Είστε στη Β' Λυκείου και έχετε ήδη διαλέξει την κατεύθυνση σπουδών που παρακολουθείτε. Μπορείτε να σκεφτείτε τη σημασία που είχαν για τη σχέση σας με τα γράμματα οι δάσκαλοι του δημοτικού, οι καθηγητές του γυμνασίου, πιθανοί φροντιστές κλπ. Επίσης να αποτιμήσετε το ρόλο που έπαιξαν οι φίλοι και το συγγενικό περιβάλλον σας. Το κείμενό σας απευθύνεται σε φίλο που γνωρίσατε σε κοινωνικό δίκτυο του Ίντερνετ (περίπου 500 λέξεις).

μονάδες ___

επιμέλεια: Βασίλης Συμεωνίδης

* μετάφραση ξένων λέξεων, έτσι ώστε να μη διακρίνεται εύκολα η ξένη προέλευση = μεταφραστικά δάνεια (μτφρδ.) με περισσότερο ή λιγότερο πιστή αντιστοίχιση των επί μέρους λεξικών στοιχείων (π.χ. ανυψωτήρας, αυτοκινητόδρομος, γραμματοκιβώτιο, ηφαίστειο, θερμίδα, θεριζοαλωνιστικός, ουρανοξύστης): αλλαγή εν μέρει ή και τελείως της σημασίας μιας προϋπάρχουσας λέξης από ξένη επίδραση = σημασιολογικός δανεισμός (σημδ., π.χ. έντυπος, εντύπωση, ημιμαθής, ιός). http://www.greek-language.gr/greekLang/studies/history/thema_16/03.html

συγκεκριμένα, με βάση το Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής

http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/tools/lexica/triantafyllides/index.html:

σύμβουλος, [λόγ. < αρχ. σύμβουλος 'που δίνει συμβουλές' & σημδ. γαλλ. conseiller· λόγ. θηλ. χωρίς διάκρ. γένους]

συνεργασία, [λόγ. < ελνστ. συνεργασία 'συντεχνία' σημδ. γαλλ. collaboration, coopération]

καθηγητής, [λόγ. < ελνστ. καθηγητής 'δάσκαλος', αρχική σημ.: 'οδηγός' & σημδ. γαλλ. professeur]

επιτροπή, [λόγ. < αρχ. επιτροπή 'δυνατότητα απόφασης, κηδεμονία' σημδ. γαλλ. commission]

προγραμματισμός, [λόγ. προγραμματισ- (προγραμματίζω) -μός μτφρδ. γαλλ. programmation] [λόγ. < αρχ. πρόγραμμα 'ημερήσια διάταξη της βουλής ή της εκκλησίας' σημδ. γαλλ. & αγγλ. programme < υστλατ. programma 'δημόσια αναρτημένο διάταγμα' < αρχ. πρόγραμμα]

A.B. Μουμτζάκης, η βαθμολόγηση των γραπτών εκθέσεως της Γ' Λυκείου*
(απόσπασμα)

[...]

Είναι γνωστό πόσο δύσκολη και σπάνια είναι η απόλυτη σύμπτωση των βαθμολογητών κυρίως στα γραπτά της έκθεσης. Η διαφωνία αυτή δεν οφείλεται πάντοτε μόνο στη φύση, στις αναπόφευκτες δυσκολίες, της ίδιας της πράξης της βαθμολόγησης αλλά και στο γεγονός ότι οι βαθμολογητές είναι συχνά άνισοι. Και αυτό όχι μόνο εξαιτίας των διαφορετικών απόψεων τους για το ίδιο το μάθημα και την εξέτασή του, π.χ. πόσο είναι η έκθεση ζήτημα περιεχομένου ή λόγου ή ποιοι είναι οι καταλληλότεροι τρόποι για μια τέτοια εξέταση ή πόσο υψηλά είναι τα κριτήρια με τα οποία προσέρχεται στη βαθμολόγηση ένας εξεταστής με βάση το επίπεδο του σχολείου του κτλ.

Μια ασυμφωνία δύο βαθμολογητών μπορεί ακόμη να οφείλεται και στη δυσκολία – ή και στην απειρία – έστω και του ενός από αυτούς, να αξιολογήσει ένα κείμενο μαθητικής έκθεσης που σε σχέση με τα γραπτά άλλων «φιλολογικών» επίσης μαθημάτων ελάχιστα σημεία αντικειμενικότητας μπορεί να προσφέρει στον αξιολογητή.

Γι' αυτό μια ενημέρωση όλων των βαθμολογητών, ειδικά της έκθεσης για τις γενικές εξετάσεις, θα πρέπει να αναλαμβάνεται από τους υπεύθυνους φορείς με περισσότερη φροντίδα και επιμονή και σε μεγαλύτερη διάρκεια ενημερωτικών συναντήσεων. Σήμερα συστηματική ενημέρωση σχεδόν δε γίνεται, αλλά το πράγμα αντιμετωπίζεται κατά περιοχές βαθμολογικών κέντρων, με ενημέρωση λίγων ωρών, και με προσωπική επιλογή των υπευθύνων σχολικών συμβούλων.

Θα ήταν λοιπόν απολύτως χρήσιμο η ομάδα των βαθμολογητών – τουλάχιστο στην έκθεση – να προετοιμάζεται, από τους ίδιους και σύμφωνους μεταξύ τους επιμορφωτές ανά την Ελλάδα, πολλούς μήνες νωρίτερα από τον Ιούνιο. Έτσι υπάρχουν βάσιμες πιθανότητες τα κριτήρια των βαθμολογητών να είναι λιγότερο άνισα και, γενικότερα, ακριβέστερα επιστημονικώς και περισσότερο δίκαια.

Έτσι ίσως θα περιοριστούν και μερικές ή πολλές εκπλήξεις (λεπτομερής έρευνα δεν υπάρχει) των μαθητών αλλά και των καθηγητών τους στο λύκειο από όπου αποφοίτησαν – όχι πάντοτε αδικαιολόγητες, αφού όπως υποστηρίζουν, αντίθετα με άλλα μαθήματα, όταν ο μαθητής έχει μάθει να γράφει σωστά μια έκθεση, μπορεί να τη γράφει σε κάθε περίπτωση.

Προφορική και ουσιαστική άσκηση: να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του κειμένου (λεξιλόγιο, συντακτικό, σχήματα λόγου, γραμματικοί τύποι). Εντοπίστε στοιχεία που σας αρέσουν και στοιχεία που δε σας αρέσουν.

- A. Να συντάξεις περίληψη του κειμένου σε εβδομήντα (70) περίπου λέξεις.
Πριν γράφεις την περίληψη να απαντήσεις (προφορικά) στα παρακάτω ερωτήματα:
- α) ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
 - β) ποια είναι η άποψη του συγγραφέα;
 - γ) για ποιο λόγο γράφει το κείμενο; σε ποιους απευθύνεται;
 - δ) τι είδος κείμενο είναι;

μονάδες 25

B1. Πώς καταλαβαίνεις την παρακάτω φράση του κειμένου; Συμφωνείς; «Όταν ο μαθητής έχει μάθει να γράφει σωστά μια έκθεση, μπορεί να τη γράφει σε κάθε περίπτωση».

μονάδες __

B2. «Σε σχέση με τα γραπτά άλλων “φιλολογικών” επίσης μαθημάτων ελάχιστα σημεία αντικειμενικότητας μπορεί να προσφέρει στον αξιολογητή». Εφόσον ισχύει η προηγούμενη κρίση του συγγραφέα, πόσο εφικτή και δίκαιη μπορεί να είναι η αξιολόγηση ενός γραπτού έκθεσης;

μονάδες __

B2. Στην τελευταία παράγραφο ως τεκμήριο άδικης βαθμολόγησης παρουσιάζεται η έκπληξη των μαθητών και των καθηγητών τους στο σχολείο. Η έκπληξη αυτή προέρχεται από μικρότερους ή μεγαλύτερους βαθμούς σε σχέση με τους αναμενόμενους; Η αξιολόγηση των ίδιων των μαθητών και των καθηγητών τους είναι εξορισμού δικαιότερη ή μπορεί να είναι και συνέπεια μεγάλης επιείκειας;

μονάδες __

B3. Ποιον κύριο τρόπο ανάπτυξης παραγράφου διακρίνεται στην τρίτη παράγραφο; («Γι' αυτό μια ενημέρωση... υπευθύνων σχολικών συμβούλων».)

μονάδες __

B3. Ποιον κύριο τρόπο ανάπτυξης παραγράφου διακρίνεται στην τέταρτη παράγραφο; (Θα ήταν λοιπόν απολύτως... και περισσότερο δίκαια».)

μονάδες __

B4. Εξηγήστε τη σημασία των παρακάτω διαρθρωτικών λέξεων/φράσεων του κειμένου: Γι' αυτό, αλλά, Έτσι, ίσως, αφού.

μονάδες __

B4. Να σχηματίσεις φράσεις της νεοελληνικής με τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: αναπόφευκτες, αξιολογητή, υπεύθυνους, επιμορφωτές, λεπτομερής. Μπορείς να αλλάξεις τον γραμματικό τύπο της λέξης. (Προσοχή: στις φράσεις να φαίνεται η σημασία των λέξεων).

μονάδες __

Γ. Το κείμενο θέτει το ζήτημα που προκύπτει από τις διαφορές στη βαθμολόγηση της έκθεσης στις πανελλαδικές εξετάσεις (πανελλαδικό διαγωνισμό για την εισαγωγή στα ΑΕΙ). Γράφεις ένα κείμενο που θα δημοσιευτεί στο «ντριννν», την εφημερίδα του 3ου Λυκείου Δράμας με την ακόλουθη δομή: πρώτα περιγράφεις την ανασφάλειά σου απέναντι στο μάθημα της έκθεσης. Στη συνέχεια γράφεις για τους τρόπους γραφής της έκθεσης, που σε οδηγούν σε μια σχετική σιγουριά για να γράψεις καλά στο τέλος. Τρίτον, σκέψου κάποιους τρόπους ώστε το μάθημα της έκθεσης να μην επηρεάζεται από τον υποκειμενισμό του βαθμολογητή.

(400 περίπου λέξεις)

μονάδες 40

*Δημοσίευση στο περιοδικό ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, τ. 76 (Καλοκαίρι 1994)

Δείκτες Αναγνωσιμότητας των κειμένων, από το http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/tools/readability/index.html

Αριθμός προτάσεων 11

Αριθμός Λέξεων 316

Αριθμός συλλαβών 756

Λέξεις ανα πρόταση 28.73

Συλλαβές ανα λέξη 2.39

Δείκτης αναγνωσιμότητας Flesch 36.52 δύσκολο, TEI-AEI

Δείκτης αναγνωσιμότητας SMOG 16.86 επίπεδο TEI - AEI

Δείκτης αναγνωσιμότητας FOG 48.98 δύσκολο

Επιμέλεια: Βασίλης Συμεωνίδης

A.B. Μουμτζάκης, Οι νέοι καιροί και η ανάγκη της επιμόρφωσης
απόσπασμα*

[...]

δ) Σήμερα δεν υπάρχουν εκείνες οι παλαιότερες επιλογές, έστω και αν ήταν εκούσιες. Η πολιτεία δηλαδή τότε άφηνε στα παιδιά ή στους γονείς τους να αποφασίσουν για τη συνέχιση των σπουδών στο γυμνάσιο. Το δικαίωμα αυτό της «επιλογής» είναι γνωστό ότι για πολλές περιπτώσεις της ελληνικής κοινωνίας σήμαινε στέρηση - αλλά αυτό είναι άλλο ζήτημα. Η νέα λοιπόν κατάσταση της υποχρεωτικής φοίτησης στο σχολείο, με την απεριόριστη αύξηση του μαθητικού πληθυσμού, δημιούργησε ένα νέο σώμα με διαφορετικές από πριν ιδιότητες.

ε) Ο καθηγητής σήμερα έχει να συνεργαστεί με μαθητές που διαφέρουν πολύ από τους παλαιότερους. Ο σημερινός μαθητής είναι πιο ελεύθερος, με λιγότερες προκαταλήψεις ή φοβίες, δισταγμούς ή αναστολές, και βέβαια, αν δεν είναι πάντοτε σωστά ενημερωμένος, τουλάχιστο έχει ακούσει ή έχει συχνά περισσότερες γνώσεις για περισσότερα πράγματα.

στ) Αλλά τα πράγματα άλλαξαν και σε γενικότερα και σε ειδικότερα θέματα διδακτικής. Έπαψε προπολλού να είναι ο δάσκαλος το κέντρο της διδασκαλίας, αφού η διδασκαλία είναι πια μια μορφή συνεργασίας, χωρίς την εξωτερική επιβολή δύναμης και χωρίς τον παλιό αυταρχισμό του δασκάλου. Αλλά ακόμη σε κάποια μαθήματα άλλαξαν οι στόχοι και οι μεθοδεύσεις. Η νεοελληνική γλώσσα, π.χ., δε διδάσκεται σαν να είναι μια γραπτή μόνο ή άγνωστη γλώσσα. Η νέα γλωσσολογία μετέφερε το νόημα κυρίως από τη λέξη στο λεκτικό σύνολο. Η χρήση των ηλεκτρονικών υπολογιστών, και όχι μόνο στα μαθηματικά, εισήγαγε νέες μεθοδεύσεις στην αναζήτηση και κατάταξη της γνώσης, ώστε σε λίγα χρόνια να διαφέρουν οι γνώστες από τους μη γνώστες όσο περίπου παλαιότερα οι εγγράμματοι από τους αγράμματους κτλ.

[...]

Προφορική και ουσιαστική άσκηση: να χαρακτηρίσετε τη γλώσσα του κειμένου (λεξιλόγιο, συντακτικό, σχήματα λόγου, γραμματικοί τύποι). Εντοπίστε στοιχεία που σας αρέσουν και στοιχεία που δε σας αρέσουν.

A. Να συντάξεις περίληψη του κειμένου σε εξήντα (60) περίπου λέξεις.

Πριν γράψεις την περίληψη να απαντήσεις (προφορικά) στα παρακάτω ερωτήματα:

- α) ποιο είναι το θέμα του κειμένου;
- β) ποια είναι η άποψη του συγγραφέα;
- γ) για ποιο λόγο γράφει το κείμενο; σε ποιους απευθύνεται;
- δ) τι είδος κείμενο είναι;

μονάδες 25

B1. Να εξηγήσεις το περιεχόμενο της φράσης του κειμένου: «Η νέα γλωσσολογία μετέφερε το νόημα κυρίως από τη λέξη στο λεκτικό σύνολο». (40-50 λέξεις)

μονάδες

B1. Να εξηγήσεις το περιεχόμενο της φράσης του κειμένου: «Το δικαίωμα αυτό της «επιλογής» είναι γνωστό ότι για πολλές περιπτώσεις της ελληνικής κοινωνίας σήμαινε στέρηση». (40-50 λέξεις)

μονάδες

B2. Η τελευταία παράγραφος του κειμένου («Αλλά τα πράγματα... τους αγράμματους κτλ.») είναι ένας συλλογισμός. Να αναγνωρίσεις τον τρόπο που αναπτύσσεται και να τεκμηριώσεις την απάντησή σου.

μονάδες

B3. Το κείμενο συγκρίνει το παρελθόν με το παρόν της εκπαίδευσης. Να αναφέρεις μόνο τα χαρακτηριστικά του παρόντος όπως τα καταγράφει το κείμενο. (50-60 λέξεις)

μονάδες

B4. Να κάνετε φράσεις της νεοελληνικής στις οποίες θα χρησιμοποιήσετε τις παρακάτω λέξεις του κειμένου: εκούσιες, αναστολές, επιβολή, αυταρχισμός, κατάταξη (Προσοχή: στις φράσεις να φαίνεται η σημασία των λέξεων).

μονάδες

Γ. Το κείμενο που διάβασες συγκρίνει χαρακτηριστικά από το παρελθόν της εκπαίδευσης με χαρακτηριστικά του παρόντος. Σε ένα κείμενο που θα δημοσιευτεί στο «ντριννν», την εφημερίδα του 3^{ου} Λυκείου Δράμας θα γράψεις πως φαντάζεσαι την εκπαίδευση μετά από είκοσι χρόνια σε σχέση με τα ίδια χαρακτηριστικά (φοίτηση των μαθητών, χαρακτηριστικά των μαθητών, τρόποι, μέσα και απαιτήσεις της διδασκαλίας). (400 περίπου λέξεις).

μονάδες 40

** δημοσίευση στο περιοδικό Θέματα διδακτικής θεωρίας και πράξης, τ. 4, (για τους φιλόλογους Γυμνασίων και Λυκείων του νομού Δράμας), Καλοκαίρι 1989, Γραφείο Σχολικού Συμβούλου Φιλολόγων Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Ν. Δράμας*

επιμέλεια: Βασίλης Συμεωνίδης

Δείκτες Αναγνωσιμότητας των κειμένων, από το http://www.greek-language.gr/greekLang/modern_greek/foreign/tools/readability/index.html

Αριθμός προτάσεων 14

Αριθμός Λέξεων 247

Αριθμός συλλαβών 581

Λέξεις ανα πρόταση 17.64

Συλλαβές ανα λέξη 2.35

Δείκτης αναγνωσιμότητας Flesch 50.15 αρκετά δύσκολο, Β'-Γ' Λυκείου

Δείκτης αναγνωσιμότητας SMOG 13.72 επίπεδο Γ' Λυκείου

Δείκτης αναγνωσιμότητας FOG 36.67 αρκετά δύσκολο